

VICTOR MADSEN

2. mars 1865—17. juli 1947

Minnetale i Norsk geologisk forening 4. december 1947 av

HALVOR ROSENDAHL

Da jeg kom hjem fra en rejse i sommer, lå det budskab til mig fra København, at Victor Madsen var død den 17. juli på Frederiksbjergs hospital. Den 21. juli blev han gravlagt på Assistens kirkegård. Kontrasten mod den lyse sommer og dens virksomhed forstærkede indtrykket af en kær vens død på et hospital i København.

Victor Madsen var en trofast ven og havde den rige personligheds humane og forståelsesfulde syn på tilværelsen. Ved enhver anledning, som gaves dertil, kom hans sympati for Norge til syne; den omfattede ikke bare geologien men norsk kulturliv i det hele. Således forstod han værdien af den norske sprogenæssanse, slig som den gør, der kender sprogets betydning for tanken. I krigsårene var hans venlige breve en af de sikre glæder, der aldrig svigtede. I den sidste tid på hospitalet, da bevidstheden delvis forlod ham, kredsede hans tanker om en rejse til Norge, hvor han vilde besøge sine venner; Ellen Louise Mertz, som daglig besøgte ham, måtte love at ledsage ham på rejsen. Det bragte lys og fred over hans sidste dage.

Fra 1906 havde han været medlem af Norsk geologisk forening.

Gennem et menneskeliv, fra 1892 til 1937, var han den faglige leder for Danmarks geologiske Undersøgelse. Hans levnedsløb blir derfor også et blad af geologiens historie i Danmark.

Victor Madsen er født i København 2. mars 1865, blev candidatus polytechnicum 1887, hvorefter han nogen tid var kemiker ved Carlsberg bryggeri. I 1889 blev han assistent ved Danmarks geologiske Undersøgelse, som var oprettet året før efter en anmodning af Victorinus Pingel i Folketinget. Norge og Sverige havde da haft sine geologiske statsinstitutioner i 30 år, fra 1858. Den faglige chef for D. g. u. blev professor J. F. Johnstrup, J. G. Forchhammers efterfølger ved universitetet. Ved en sådan anledning var det ikke muligt at komme udenom Johnstrup. Ligesom Th. Kjerulf i Norge var han den geologiske enehersker i Danmark, således som Forchhammer havde været det før ham. Til trods for, at han da var 70 år og hans tid var optaget med mange andre hverv og interesser, nedlagde han et stort og grundlæggende arbejde i sit nye hverv.

Ved et ejendommeligt sammentræf var 1888 netop det år, da N. g. u. efter Kjerulfs død fik sin egen selvstændige direktør, Hans Reusch. Dette stadium nåede D. g. u. i 1913, da Victor Madsen blev direktør.

Efter Johnstrups død 31. december 1894 blev ledelsen overdraget til en kommission med tre medlemmer, Victorinus Pingel, Louis le Maire og Haldor Topsøe. Johnstrup havde haft 3 medarbejdere, K. Rørdam, K. J. V. Steenstrup og Victor Madsen. Samarbejdet med Johnstrup har ikke altid været let; ligesom hos Kjerulf blev det unådig optaget, om en medarbejder kom til en opfatning, som ikke stemte med hans. Fra 1892 var Madsen fast ansat geolog, senere statsgeolog, ved D. g. u.. Fra 1900 var han medlem af kommissionen. Først i 1913 blev D. g. u. en fast permanent institution, og Madsen blev direktør. I 1937 gik han af, 72 år gammel. D. g. u. var i denne tid vokset op til en stor institution.

Den første geologiske opgave, Madsen fik, da han begyndte ved D. g. u. i 1899, var at lede den geologiske undersøgelse på Fyn. I 1891 gjorde han en studierejse til udlandet, var da også i Norge. I 1892 fik han universitetets guldmedalje for en afhandling om mineralganges oprindelse. I 1895 tog han doktorgraden på det store værk om Istidens Foraminiferer, trykt som Meddelelse 2 fra Dansk geologisk Forening. I 1895—96 studerte han hos Zittel i München; efter hjemkomsten holdt han forelæsninger ved universitetet til 1904. Det meste af hans videnskabelige arbejde er om kvartærformationen; men hans interesser og kundskabsområde omfattede hele geologien. I 1898 udkom «Jurassic, Neocomian and Gault boulders in Denmark», og

i 1904 «Jurassic fossils from East Greenland». Et resultat af arbejdet på Fyn var afhandlingen i 1903 «Om den glaciale, isdæmmede Sø ved Stenstrup paa Fyn». Han fandt der, at det havde været to perioder, i hvilke der ved Stenstrup havde dannet sig en isdæmmed sø, hvori det blev afsat stenfrit ler, adskilte af en periode, i hvilken der ingen isdæmmed sø fandtes, men kun mindre bassiner, hvori det afsattes en gytje, som vidner om et varmere klima. V. Nordmann kunde i 1922 ved undersøgelse af nye udgravninger bekræfte Madsens resultater, som nu er et af grundlagene for vor forståelse af Allerød-oscillationen, først påvist i 1901 af N. Hartz og V. Milthers i Allerød teglværk på Sjælland. Nordmann mener dog, at det øvre lerlag ikke er afsat i en isdæmmed sø, men i mindre bassiner ligesom gytjen, så at man ikke behøver antage et bræfremstød på Fyn i den gothiglaciale tid efter Allerød-tid; flere vanskeligheder bortfalder derved.

Også andre end D. g. u. fik godt af Madsens store arbejdssevne. Efter indbydelse af V. Hintze og N. V. Ussing blev Dansk geologisk Forening stiftet 16. januar 1893 under forhold, som minder om de tilsvarende i Norge, da det første forsøg på at stifte Norsk geologisk forening i 1890 strandede på W. C. Brøggers modstand. Den tilsvarende modstand i Danmark var J. F. Johnstrup; Hintze betegner stiftelsen af foreningen som en revolution, demokratiets revolution mod enevældet. Madsen kom tidlig med i foreningens styre, var redaktør for mange årgange af tidsskriftet og var ofte formand. På mødet 27. januar 1941 blev han udnævnt til foreningens æresformand.

Et stort arbejde gjorde han for folkeoplysningen, som lå hans hjerte nært. Gennem Udvalget for folkelig Universitetsundervisning er dette arbejde organiseret på en fremragende måde i Danmark. Allerede i 1899 udkom Madsens første «Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning» som var seriens nr. 13: «Om jordskorpens bygning»; mindst 20 slige små lærebøger har han skrevet; indholdet er meget omfattende, ikke bare rent geologisk; delvis kommer de i nye udgaver. Hans lille bog «Jordens Udviklingshistorie», 1904, er så god, at den i min studietid blev anbefalet som indledning til universitetsstudiet. Fra 1904 var han Udvalgets sekretær; antallet af undervisningshefter går nu vistnok op i 500; det er en kulturskat for Danmark. Sammen med J. O. Bøving-Petersen skrev han Lærebog i geologi for gymnasiet. Mange andre populære oversigter har han skrevet, således om Landets tilblivelse i Danmark, Land og Folk, af Daniel Bruun. Han havde en fremragende evne til at gøre emnet klart og letfor-

ståeligt og trængte aldrig at ty til den udvej at dække uklare tanker med lærde, uforståelige ord og udtryk.

Omkring 1930 begyndte den systematiske undersøgelse af Danmarks undergrund, eller dybgrund, som Madsen foreslog at kalde den, for om muligt at påvise værdifulde stoffer. Det blev foretaget boringer og udført geofysiske målinger, seismometriske, magnetometriske og gravimetriske. Madsen tog sig med iver af dette arbejde, og hans alsidighed og store kundskabsområde kom her til sin ret. Det viste sig for første gang, at Danmark måtte have en bjergværkslov; en sådan blev givet efter Madsens indstilling i 1932. Han var stadig regeringens konsulent i bjergværksanliggender. I denne tid blev permformationen fundet i Norge; det vakte Madsens store interesse, og han refererte straks begivenheden i en artikel. Den geofysiske undersøgelse af Danmarks dybgrund førte også til andre videnskabelige konsekvenser, således for opfattelsen af dislokationerne, som særlig viser sig i klinterne. Tidligere var det den almindelige opfatning, at de var forårsaget af isens tryk; men efter påvisning af salthorster i dybgrunden, blev det sandsynligere, at de var dannet ved diapirisk optrængning af salt. Madsen og Nordmann hævdede denne opfatning i afhandlingen om Røgle klint i 1940. Dog siger Madsen, at det er ikke enten — eller men både — og; istrykket kan også have virket.

Victor Madsen har været en god mand for Danmark, både i arbejdet indenlands og i repræsentationen udenlands. Han var en repræsentant for det bedste i dansk kultur. Han elskede kongresser og havde særegne evner for at optræde. Han kunde når som helst holde en velformet tale på engelsk, tysk og fransk, vistnok også italiensk. Endnu i maj 1946 ved 75 årsfesten for Geologiska föreningen i Stockholm var han i så god kondition, at R. Sandegren kunde referere: Festens højdpunkt var Madsens stora tal.

Det var ved sådanne anledninger, hans personlighed udfoldede sig i rigeste mon; han havde vel også en ærgerrighed i den retning, som vi, der kendte ham, ikke vilde undvære. Derfor vil det også være ved sådanne anledninger, vi kommer til at savne ham mest. Skulde verden til trods for de umådelige tekniske fremskridt atter bli sådan, at man uhindret af umådelige vanskeligheder kan rejse til hverandre og holde en fest, da vil de, som mindes Victor Madsen, forenes i en vemodig tanke på det, som en gang var.